

De Hertgang-hoeve: van oud boerenland naar natuur!

door Jan van Helvoirt

Het Esbeekse gebied dat ruwweg als 'den Hertgang' wordt aangeduid krijgt meestal het stempel van 'eeuwenoud natuurgebied' opgedrukt. Niets is minder waar! In feite is dat smalle oevergedeelte in het stroomgebied van de Reuzel altijd een zeer oud en belangrijk agrarisch gebied geweest. Pas rond 1900 werd het gebied tussen pakweg 'den Bockenreyder' en de 'Hertgangsbrug' op de grens met Diessen uit de landbouw genomen.

Notaris Emile Huysmans kocht eind vorige eeuw grote delen op, inclusief twee boerderijen juist voorbij de kapschuur van de Bockenreyder. Die brandden in 1891 totaal af en werden niet meer opgebouwd. Dat hoefde voor jachtliefhebber Huysmans ook niet. Hij was geen boer, maar jager! De akkers en beemden liet hij geheel bebossen en liet tevens een fraai jagers-onderkomen bouwen: het bekende jachthuisje vlakbij de grens met Diessen. Die zandweg heette vroeger overigens *de Molenstraet* genoemd naar de achterste watermolen in Baarschot bij Bruurs.

De vader van deze Huysmans, eerst secretaris en later de eerste burgemeester van Hilvarenbeek toen de Fransen vertrokken waren, Martinus Huysmans, had de oude *Hertganghoeve* met zijn gronden reeds veel eerder op 30 november 1809 in bezit. Het is dus ook begrijpelijk dat zijn zoon, de latere notaris met alle geweld daar zijn jachtgebied wilde uitbreiden.

Huysmans senior kocht de hoeve van familie Van Eynthoven uit Hilvarenbeek. Zij boerden daar zelf niet! Jasper van Eynthoven was trouwens kastelein in Beek. Bovendien was hij ook nog 'schutter', een soort veldpolitie die o.a. loslopend vee moest opsporen en opsluiten in de 'schutskooi'.

Zijn zoon Anthonie van Eynthoven verhuurde op 10 juni 1779 de hoeve aan Michiel Fredericx. Het is best wel mogelijk dat hij de laatste bewoner van de *Hertganghoeve* is geweest. Alle verhalen over dit gebied van b.v. meester Lauwers die rept over Tempelridders en restanten van een burcht, slaan dus nergens op. Daar Lauwers nooit een archief bezocht had kon hij de juiste geschiedenis van dit gebied ook niet weergeven!

In het Beekse notarieel archief lezen we dat notaris Cornelis van Heusden het goed als volgt beschreef: *een steede bestaende in huysinge, stal en schuur genaemt den Hertgang gestaen en gelegen alhier onder den geheugte van Esbeek.*

De huur van het huis, hof en groes ging op 1 maart in en *de teullanden met de oigst aende stoppelen*. De huurprijs was per jaar 5 gulden en *vier vat goede leverbare rogh, het cooren werck op Ligtemis te leveren*. De huurder moest bovendien *alle d'slandts en dorpslasten* betalen. Verder zou de huurder moeten leveren: *honderd steen goed regt dack stroo, en die op voors. huysinge moete laete verdekken, daer het meest nodig wesen sal*. Bovendien zou hij *den decker dienen en vrij cost en drank geven*. De verhuurder leverde de latten en nagels. *Maar de dekbanden en leyroede sullen op d'erven der voors. goederen op aanweysinge vande verhuurder mogen gehaalt worden!*

Vervolgens had de huurder nog enkele verplichtingen stipt na te komen:

-hij sal d'houtwassen op geenderley weysen beschadigen;

-hij sal de huysinge behoorlijk moeten onderhouden, in weegten, wanden en voogel rossen;

-hij sal al het teulland wel en loffelijck moeten labeuren en misten sowel het laetste als eerste jaer;

-bij het afschijden van dien moet hij laete leggen twee derde van het teulland met rogge stoppelen;

-hij sal niet mogen vervoeren eenige mist off vettigheyt, als alleen drie karren rouw mist!

Tot de hoeve behoorden toen de volgende percelen, waarvan de meeste omweld zijn en nu nog ter plaatse zijn aan te wijzen:

-Acker aende Moolenstraet; (hierin het 'Jachthuisje');

-Groes den Hertgang;

*-Hans de Smit Heyvelt;
-Kort Ackerken; Keidries; -Wouwerdries.*

De oudste vermelding van deze hoeve dateert van omstreeks 1400. Het lijkt een uitbreiding van het oude leengoed *Dun* te zijn geweest. Een oude vermelding luidt: *opten Eertganck*. Oorspronkelijk zijn de gronden van *den Hertgang* beemden geweest die gebruikt werden door de boeren van Dun. Dat deze gronden aan de beek die ?s winters altijd onder water stonden, vruchtbaar waren, lijkt men tegenwoordig haast vergeten te zijn!

Eert- of eerd- of (h)ert- betekent dan ook: aard in de betekenis van smalle streep gronden gelegen naast vloeiend water. Dat de hoeve wel eens meer verlaten was, blijkt uit een lijst van 1691: *huis van Willem Jan van Laerhoven vervallen*. En dat was de 'Hertgangshoeve'.